

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

**DIGITALNI SVET
MAPIRANJA KULTURNE
GEOGRAFIJE**

**Deo IV
PRIKAZI**

**ANTIČKA BUDVA: ZBORNIK RADOVA
S MEĐUNARODNOG MULTIDISCIPLINARNOG
NAUČNOG SIMPOZIJUMA PO POZIVU
ODRŽANOG U BUDVI 28–30. NOVEMBRA
2018. GODINE / UR. DUŠAN MEDIN
(BUDVA, 2021) – PRIKAZ KNJIGE**

*Stefan Novaković¹
Beograd, Srbija*

Zbornik radova koji je pred čitaocima ne samo da predstavlja dugo iščekivanu završnicu rada istoimenog Međunarodnog multidisciplinarnog naučnog simpozijuma, održanog u Modernoj galeriji „Jovan Jovo Ivanović“ pri Javnoj ustanovi Muzeji i galerije Budve u Starom gradu, u periodu od 28. do 30. novembra 2018, koji je uredio Dušan Medin, već i prigodan omaž svim dosadašnjim istraživačima (antičke) budvanske prošlosti, posebno ako se ima u vidu obeležavanje jednog značajnog jubileja,² koji

¹ stefanchb.novakovic@gmail.com.

² Osamdesetogodišnjica otkrića antičkih nekropola Budve, pored simpozijuma i izdavanja *Zbornika*, propraćena je i dokumentarnom izložbom *Prva otkrića antičkih nekropola u*

su navedeni simpozijum i zbornik propratili – osamdesetogodišnjicu otkrivanja budvanskih antičkih nekropola (1938–2018), kao i 15 godina postojanja i rada Muzeja grada Budve (2003–2018).³

Celina znakovitog naziva – „Na početku“ otvara *Zbornik* i sadrži uvodnu reč direktorke JU Muzeji i galerije Budve Lucije Đurašković, kao i tekst Dušana Medina (Fakultet za kulturu i turizam Univerziteta Donja Gorica, Podgorica) pod naslovom „Novo čitanje prošlosti i baštine antičke Budve“, u kojem autor na jezgrovit način upućuje na potrebu, povode i okolnosti organizacije navedenog simpozijuma i objavljivanja *Zbornika*.⁴

U narednom poglavlju objavljeni su govori na otvaranju simpozijuma koje su održali predsednik Opštine Budva Dragan Krapović, ministar kulture Aleksandar Bogdanović, akademik CANU Aleksandar Čilikov, kao i direktorka JU Muzeji i galerije Budve.

Centralni i najobimniji deo *Zbornika*⁵ čine pisana saopštenja učesnika simpozijuma, ukupno njih devetnaest, koje potpisuje dvadeset i troje autora iz Crne Gore, Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Australije.⁶

Legendi o Kadmovom dolasku, osnivanju *Butoe* i mogućem poreklu imena Ilira posvećen je rad koji je dobio uvodno mesto u centralnom

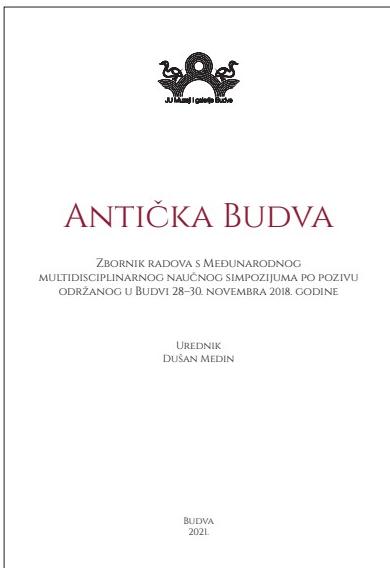
Budvi autora Lucije Đurašković, Jova Đurovića i Dušana Medina i izdavanjem fototipskog izdanja prvih naučnih i stručnih radova o Budvi u antičkom dobu (*Radovi o antičkoj Budvi 1938–1940*), koje je priredio Dušan Medin.

³ Muzej grada Budve poseduje arheološku zbirku, kao i etnografsku, a funkcioniše u sastavu Javne ustanove Muzeji i galerije Budve.

⁴ Prema funkciji, glavna i odgovorna urednica izdanja je Lucija Đurašković, direktorka JU Muzeji i galerije Budve, a u Redakciji su, osim nje, još i Jovo Đurović, Dušan Medin, Milica Stanić Radonjić, Itana Lalović, koja je bila i sekretarka Redakcije.

⁵ U pitanju je prilično voluminuzno izdanje (616 stranica), štampano kolornom tehnikom, na hartiji B5 formata i ukoričeno tvrdim povezom, što dodatno upotpunjuje njegov reprezentativni izgled.

⁶ Kako to obično biva, na naučnim skupovima gotovo po pravilu više autora izlaže svoje referate nego što ih potom dostavi u pisanoj formi za potrebe objavljivanja u zborniku radova. Tako je na samom simpozijumu u Budvi učestvovalo čak dvadeset i devet izlagača, s ukupno 25 radova. Detaljnije o programu Simpozijuma i svim sažecima tom prilikom saopštenim, čitati u: Medin, D. (ur.) 2018. *Antička Budva: Međunarodni multidisciplinarni naučni simpozijum po pozivu: 28–30. novembar 2018: Moderna galerija „Jovo Ivanović“*, Stari grad, Budva: knjiga sažetaka. Budva: JU Muzeji i galerije Budve.

Prednja korica *Zbornika*

delu *Zbornika*. U pitanju je rad Adnana Kaljanca (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu) pod gotovo identičnim naslovom, u kojem autor na osnovu modernih tumačenja kulta predaka sagledava (samo)identifikovanje zajednice Ilira. Prepoznajući tragedije verovanja u kult predaka u kontekstu legende o dolasku sidonskog kralja Kadma među Ilire, Kaljanac podvlači da je navedeni proces zapravo reprezentovao moguće podizanje trgovačkih kolonija Feničana na istočnoj obali Jadrana i stvaranje

jakih trgovačkih veza sa Sredozemljem. Kao posledicu navedenog procesa Kaljanac navodi eventualnu (pogrešnu?) transkripciju imena Enhelejaca u Ilire od antičkih grčkih autora. Iz navedenog tumačenja proizilazi da se imena Enhelejaca i Ilira u antičkoj Beotiji ne mogu povezati ni sa jednom etničkom zajednicom niti poznatom arheološkom kulturom. Drugim rečima, u navedenom kontekstu reč je o kultu i verovanjima većeg broja zajednica koje su u raznim vrstama mitologizacija svoje prošlosti pronalazili identitetsko mesto i pretke poput Kadma i njegove žene Harmonije.

Miljan Dimitrijević (Odeljenje za klasične studije i antičku istoriju Univerziteta u Sidneju) u veoma kvalitetnom i odmerenom članku, na osnovu topografske analize Budvanskog polja i poznatog arheološkog materijala sa budvanske nekropole, pružio je dobar osvrt na interpretaciju grupnih identiteta zajednica koje su nastanjivale antičku Budvu u helenističkom periodu. Sagledavajući grupne identitete kroz prizmu modernih tumačenja kulturnog pejzaža i uz kritičko preispitivanje etniciteta Ilira, shvatanog kao istorijski i politički konstrukt, autor naglašava

značaj identiteta lokalnih zajednica u određenom protoistorijskom kontekstu podvlačeći značaj različitih grupnih identifikacija kroz razne vrste socioekonomskih delovanja sa ciljem određenog društvenog grupisanja zajednica u prošlosti.

U dobro zasnovanom teoretskom radu „Ko su bili stanovnici antičke Budve?“, Zorica Kuzmanović (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu) preispituje rezultate dosadašnjih arheoloških istraživanja antičke Budve u svrhu formulisanja novih istraživačkih pitanja i pravaca. Rad predstavlja iskorak u dosadašnjim tumačenjima arheološkog materijala sa budvanske helenističke nekropole baziranim na kulturno-istorijskoj paradigmi. Preispitujući teoretske koncepte etniciteta stanovnika Budve u zadatom periodu u postprocesnom ključu, autorka naglasak stavlja na savremeno sagledavanje arheologije posmrtnih rituala i vezu između etniciteta i načina sahranjivanja, na pitanje velike grčke kolonizacije i (multi)etničke strukture onovremenog stanovništva Budve. S tim u vezi, veoma bitne segmente rada predstavljaju poglavlja o društvenim i mitološkim praksama (čime se ovaj rad jednim delom približava radu Adnana Kaljanca o kom je bilo reči u prethodnom delu teksta). Na nji-hovim osnovama zapaža se da su stanovnici antičke Budve bili zajednica manjeg obima zasnovana na međusobno povezanim porodičnim odnosima i vezama i da je svoj identitet Budva zasnivala na neposrednom okruženju i lokalnim precima, posebno ako se imaju u vidu setovi za konzumiranje hrane i pića na zajedničkim ritualnim gozbama koji se javljaju kao redovan repertoar grobnih priloga. Takođe, (multi)etničnost stanovništva male budvanske zajednice helenističkog perioda autorka vidi kroz tada dominantnu ekonomsku praksu koja je omogućavala da se „drugi“ uvrste u postojeću zajednicu predaka, što je rezultiralo formiranjem osećaja šireg kolektivnog identiteta i pripadnosti određenoj nadregionalnoj grupi, poput Ilira ili Helena. U navedenom kontekstu, autorka podvlači da se mitska tradicija vezana za legendu o Kadmu mogla protumačiti kao fragment šireg kulturnog identiteta budvanskih žitelja

u mlađem gvozdenom dobu i docnije, što ne odbacuje mogućnost da je uloga lokalnih predaka potisnuta.

Analizirajući u svom radu odabrane oblike, poreklo i distribuciju keramičkog materijala poznatog sa istraživanja budvanske nekropole i njegovih analogija širom Mediterana, Lucijana Šešelj (Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci) ističe antičku Budvu kao veoma bitan pomorski i trgovački centar u okvirima šireg mediteranskog kruga helenističkog sveta. Na navedeni način u njenom radu je dobro ilustrovana povezanost onovremene Budve s prekomorskim procesima razmene i trgovine širom Mediterana koji su arheološki posvedočeni u vidu luksuznih tipova „ilirskih“ kantarosa i helenističke reljefne keramike izrađene u kalupu, sa bogatim ornamentalnim motivima u vidu bradavičastih i reljefnih aplikacija, kao i oslikanih motiva lišća.

Rad Marine Ugarković (Arheološki institut u Zagrebu) i Elis Waldner (Alice Waldner) (Austrijski arheološki institut pri Austrijskoj akademiji nauka u Beču)⁷ zasniva se na analizama jadransko-mediteranskih (multi)kulturnih interakcija. U fokusu rada nalaze se keramički prilozi iz helenističke nekropole u Budvi. Vodeći se time da keramički materijal, kao čest i neizostavan grobni prilog, ukazuje i na kontakte koje je određena zajednica održavala s drugim delovima Mediterana, kao i kroz kontekstualnu interpretaciju rezultata, donosi se uvid u uključenost budvanske zajednice u regionalna ekomska i sociopolitička strujanja koja su postojala širom Mediterana, ali i to kako je keramički materijal različitih provenijencija inkorporiran u specifične lokalne pogrebne obrede posredstvom društveno-simboličke upotrebe.

Takođe, kada je reč o keramici otkrivenoj u okviru nekropole iz helenističkog perioda u Budvi, posebnu pažnju zavređuje rad Vere Krstić (Narodni muzej u Beogradu). Posmatrajući keramičke nalaze sa

⁷ Rad je baziran na rezultatima međunarodne saradnje između JU Muzeji i galerije Budve i Austrijske akademije nauka u Beču. U projektu je, takođe, učestvovao i Institut za arheologiju u Zagrebu.

budvanske nekropole koji se čuvaju u Narodnom muzeju u Beogradu, u radu su predstavljeni primerci s reljefnim alegorijskim predstavama životinja, zajedno sa njihovim širim analogijama. Reč je o fragmentima posuda različitih oblika, poput ojnohoa, gutusa, reljefnih pehara ili *magneta* posuda posredno povezanih s različitim vrstama kultova, heroizacije i apoteoze pokojnika, kao i institucijom funerarnih gozbi. Među njima Vera Krstić posebno izdvaja prikaze satira koji ukazuju na Dionisov kult, predstave orijentalnog boga Sunca posmatranog kao Apolonov atribut ili simbole Afrodite, Posejdona i Nereide Amfitrite. Navedene predstave u tekstu rada se interpretiraju u kontekstu preplitanja lokalnih keramičkih produkcija sa importom iz Sredozemlja i pružaju svedočanstvo da je lokalna zajednica prihvatala i poštovala grčke kultove.

Miroslav Vujović (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu) svoj rad zasniva na opisu i analizi natpisa na tri ilirska šlema sa budvanske nekropole iz helenističkog perioda, koji pripadaju poznoj varijanti ilirskih šlemeda i datuju se u period od V do III veka pre naše ere. Prva dva analizirana šlema otkrivena su u zidanim grobnicama. Natpsi na njima punktirani su na paragnatidama i vratobranu šlema oštrom alatkom. Autor nam iznosi tezu da su u pitanju sažeti natpsi ispisani slovima grčkog alfabeta i da se mogu protumačiti kao oznake vlasništva u vidu skraćenica ličnih imena ilirskog, grčkog ili istočnjačkog porekla. Na trećem šlemu uočava se natpis izведен otiskivanjem pečata koji verovatno predstavlja oznaku radionice ili grada u kojem je izrađen. Na kraju rada, autor predlaže da se natpsi mogu odnositi na numeričke oznake, poput oznaka za broj izrađenih komada, seriju ili težinu, odnosno količinu materijala upotrebljenu za njihovu izradu.

Interpretaciji toreutičkih simbola na bronzanim situlama datovanim u IV vek pre naše ere, poznatim iz antičke Budve, posvećen je rad Martine Blečić Kavur (Fakultet humanističkih studija Univerziteta u Primorskoj, Koper). U njemu se iznosi mogućnosti različitih sagledavanja kulturnih i ekonomskih povezanosti budvanskog priobalja u prošlosti sa

širim kontekstom jugoistočne Evrope. Posebno posmatrajući i analizirajući situlsku minijaturnu figuralnu umetnost, poput grupnih predstava „lava – Silena“ i „lava – Menade“ zajedno sa njihovim analogijama širom Balkana, autorka ukazuje na postojanje veoma razvijenih kulturnih veza sa makedonskim toreutičkim krugom, potvrđujući međukulture kontakte širih razmara u helenističkom dobu. Imajući u vidu da su situle uglavnom uništavane u ritualne svrhe, što se smatra sastavnim delom obredne prakse koja simbolizuje društvene prakse živih, figuralne predstave u obliku lavljih glava opstajale su kao metonimija posuda i drugih simbola njihovih korisnika. U zadatom kontekstu, u ovom radu situle sa toreutskim simbolima etablraju status i prestiž viših slojeva budvanskog društva u helenističkom periodu i njihovu međupovezanost prvenstveno sa makedonskim kulturnim krugom.

Rimski stakleni predmeti tema su referata Irene Lazar (Fakultet humanističkih studija Univerziteta u Primorskoj, Koper). U njemu se autorka posvetila tipološkoj analizi karakterističnih formi i oblika staklenih posuda otkrivenih na budvanskoj nekropoli. Analizirajući veće grupacije staklenih posuda nastale tehnikom duvanja stakla u razne vrste kalupa, Lazar stilsko-tipološki razvrstava različite oblike posuda, poput boca u obliku badema i urni, šestougaonih bokalčića ili pljoski sa dve glave itd. i ukazuje na njihov visok italski uticaj i stepen romanizacije već od I veka naše ere. Među materijalom iz II i III veka naše ere izdvaja bezbojne staklene izrađevine rađene tehnikom slobodnog duvanja poput činija, čaša i bokala. Među njima se autorka posebno osvrće na uvezene staklene posude sa istočnog Mediterana koje čine najveći broj staklenih nalaza i datuju se u period od I do IV veka. Staklene posude poreklom sa zapada svrstava u manje brojne i njihov uvoz datuje u I i II vek.

Pregledni rad Anje Bertol Stipetić i Nine Gostinski (Arheološki muzej u Zagrebu) posvećen je staklenim posudama iz rimske nekropole u Budvi koje se baštine u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Koautorke su stavile naglasak na tipološko determinisanje i datovanje staklenih

nalaza prema relevantnoj i savremenoj literaturi. U radu one prepoznaju i izdvajaju kozmetičke posude, trpezne posude i posude za transport i skladištenje, zajedno sa njihovim podvrstama. Poseban doprinos ovog rada očituje se u tome što je reč o nalazima koji su u Muzej pristigli otkupom od kolekcionara. S tim u vezi, njihovo publikovanje sa ostalim poznatim staklenim nalazima iz Budve i objedinjavanje na jednom mestu daju bitan doprinos poznavanju grobnog inventara Budve u rimskom periodu.

U autorskom doprinosu *Zborniku*, Jelena Cvijetić (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu) poklonila je pažnju zvoncima izrađenim od bronce koji potiču iz grobova individua dečijeg uzrasta sa rimske nekropole u Budvi. Posmatrajući ove nalaze u širem društvenom miljeu Rimskog carstva, istovremeno ih dovodeći u vezu sa veoma izraženim apotropejsko-magijskim značenjima, rad pruža dobru osnovu za tumačenje pogrebne prakse stanovnika Budve u rimskom periodu, posebno u kontekstu pokojnika koji spadaju u kategoriju *mors immatura*.

Pravni status *Risiniuma*, *Acruviuma*, *Butue* i *Olciniuma* u vreme rimske dominacije preispituje se u prilogu Bruna Bijađije (Dubrovački muzeji). U radu se dovodi u pitanje tvrdnja Plinija Starijeg o municipalnom statusu navedenih gradova, vodeći se time da sintagma *oppidum civium Romanorum* ne mora nužno potvrđivati i municipalnu nezavisnost naselja. Analizirajući dostupnu epigrafsku građu iz navedenih naselja, ali i šireg geografskog okruženja istih, Bijađija zaključuje da se o municipalnoj nezavisnosti može govoriti jedino u slučaju *Risiniuma*, dok nekoliko epigrafskih svedočanstava iz okoline Kotora mogu upućivati na municipalnu nezavisnost *Acruviuma*. Međutim, kako mesto i kontekst pronalaska kotorskih natpisa nisu poznati, Bijađija nije u mogućnosti da sa velikom sigurnošću potvrdi i njegovu nezavisnost. Kako na epigrafskom materijalu iz Budve ne postoji nijedan natpis koji bi upućivao na municipalni status *Butue*, a iz *Olciniijuma* nije poznat nijedan rimski natpis, autor iznosi pretpostavku da navedena dva naselja u vreme Rimskog carstva gube na značaju, te nisu ni dostigli municipalni status.

Mladen Zagarčanin (Kulturni centar Bar) u obimnom članku pažnju je posvetio različitim aspektima kulturnih kretanja od antike do ranog srednjeg veka na istočnojadranskoj obali. Sažimajući poznate podatke o (rano)antičkim pristanišnim naseljima, deli ih u dve grupe: manja naselja u lokalnim uvalama koja su postojala u vreme „ilirske države“ i luke u sklopu većih naselja (Budva, Risan, Skadar). Takođe, razmatrajući bogat fundus pokretnog arheološkog materijala iz njih i njihove okoline, poput različitih vrsta amfora ili crnofiguralnih posuda, u duhu kulturno-istorijske arheologije i tranzicije „varvarskih“ zajednica ka „civilizovanim“ društvima i državama, rad predstavlja solidnu osnovu za tumačenje tranzisionih kretanja na prostoru Crnogorskog primorja u periodu od nekoliko vekova.

Tekst Stefana Novakovića (Beograd) donosi pregled utvrđenih helenizovanih naselja na prostoru primorja Crne Gore podignutih u periodu mlađeg gvozdenog doba. Istovremeno iznoseći njihova arhitektonska rešenja i međusobne sličnosti, autor se upušta i u preispitivanje procesa helenizacije zadatog područja. Vodeći se time da su arhitektonski elementi navedenih naselja posmatrani kao posledica helenizacije, odnosno socioekonomskih i arhitektonskih modela iz helenističkog kulturnog kruga preslikanih na „varvarski“ svet Balkana, dosadašnja literatura ih je interpretirala kao gradske, odnosno urbane centre podignite po helenističkim principima. S tim u vezi, Novakovićev prilog navodi da se ona ne mogu posmatrati jednostrano, već kao hibridna forma helenizovanih naselja u kojima bitan faktor predstavljaju ne samo helenističke već i lokalne kulturne tradicije.

U svom preglednom radu Vilma Kovačević (Kotor) sažima višedeničjska arheološka istraživanja *Risinuma*. Baziran na detaljnem pregledu i opisu poznatih arhitektonskih celina Risna, poput objekata, bedema, trga, kapija ili pristaništa, kao i pokretnog arheološkog materijala, rad predstavlja pozitivnu osnovu za analizu pologeneze, urbane i socijalne strukture Risna helenističkog perioda. Istovremeno, sagledavajući

prethodno predstavljene arheološke tragove Risna u periodu mlađeg gvozdenog doba, autorka se dotiče i pitanja kulturnih kontakata između grčkog helenističkog sveta i lokalnih kulturnih tradicija, što se posebno očitovalo u kontekstu sepulkralnih kultova i odnosa prema precima na primeru lokalnog ilirskog božanstva Medaura.

Istraživanjima i pravnoj zaštiti nautičkog nasleđa Budve posvećen je rad Gordane Karović (Muzej nauke i tehnike, Beograd). Rad na temeljan način daje osvrt na problematiku pravne i fizičke zaštite arheoloških nalazišta u Crnoj Gori, sa posebnim osvrtom na zaštitu lokaliteta šireg budvanskog podmorja. Takođe, u radu su na koncizan način otvorena pitanja u vezi sa strateškim upravljanjem i mogućnošću edukacije i prezentacije podvodnog arheološkog nasleđa Budve, što predstavlja važan iskorak u praksama njihove zaštite. Pored navedenog, ovaj referat pruža i pregled svih do danas poznatih podmorskih arheoloških lokaliteta iz helenističkog perioda iz neposredne budvanske okoline i omogućava dobru osnovu i podstrek za njihova buduća istraživanja i naučne opservacije.

Konzervacija rimskog mozaika sa figuralnim motivima iz II veka otkrivenog na lokalitetu *Villa urbana* u neposrednoj blizini antičkih nekropola i današnjeg Starog grada Budve tema je teksta koji potpisuju Maja Franković, Dušan Maksimović i Dunja Davidović Gnijatović (Centralni institut za konzervaciju, Beograd). U radu se kroz nekoliko detaljnih poglavlja iznosi celokupan proces konzervacije mozaika koji se zasnivao na utvrđivanju zatečenog stanja mozaika, zatim na izradi višeslojne podloge za konzervaciju dislociranog mozaika i konzervatorsko-restauratorski tretman. Postupak konzervacije primjenjen na mozaik na stratifikovanom pokretnom nosaču opisan u radu predstavlja najsavremeniji pristup zadatom problemu koji otvara različite mogućnosti njegove prezentacije.

Na različite mehanizme u zaštiti integriteta i autentičnosti kulturno-istorijskih spomenika budvanske opštine zasnovan je rad Dobrile Vlahović (Direktorat za kulturnu baštinu Ministarstva kulture Crne Gore,

Cetinje). Pored popisa zaštićenih kulturnih dobara Budve, rad detaljno preispituje aktuelne normativne i institucionalne okvire zaštite nasleđa u Crnoj Gori sa posebnim naglaskom na arheološko nasleđe. Drugi rečima, u njemu potencijal za očuvanje arheološkog i kulturnog nasleđa Budve autorka vidi „na uravnoteženim i harmoničnim odnosima između poštovanja zakonske regulative, potreba uže i šire društvene zajednice, privrednih djelatnosti prostornog ambijenta i životne sredine“, odnosno na njihovoj integraciji sa okruženjem i uključivanju u savremene tokove održivog razvoja.

Saopštenje Katarine Jović (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu), koje ujedno predstavlja i poslednji prilog u okviru centralnog dela *Zbornika*, posvećen je načinima i principima pamćenja, baštinjenja i zaštite budvanskog nasleđa iz antičkog perioda tokom XX i XXI veka. Autorka je rad zasnovala na pregledu dostupnih istorijskih i arheoloških zapisa u vezi s principima istraživanja, očuvanjem i prezentacijom budvanske baštine tokom navedenog perioda, uz iznošenje kritičkog osvrta na njihove principe. S tim u vezi, u radu se ukazuje na značaj budvanskog nasleđa iz antičkog perioda i njegovog pretrajavanja do danas, ali i na heritološku perspektivu njegovog različitog oblikovanja kroz vreme kao kulturne baštine od posebnog značaja.

U posebnoj celini *Zbornika* („Dodatak“) zastupljena su još dva rada. Prvi predstavlja saopštenje Aleksandre Faber (Zagreb), specijalno prevedeno za ovu priliku sa francuskog jezika.⁸ U njemu autorka pažnju posvećuje arheološkim istraživanjima Budve tokom 1952. godine koja je vodio Duje Rendić Miočević i u kojima je i sama učestvovala. Na osnovu sopstvenih zapažanja i rezultata postignutih navedenim istraživanjem, koji su (do sada) objavlјivani u manjoj meri, Faber iznosi nepoznate

⁸ Rad predstavlja preveden i prilagođen raniji naučni članak: Faber, A. 2005. „La cite antique de Buthua et les recherches de la nécropole hellénistique et romaine“. U: Sanader, M. (ur.) *Illyrica antiqua: Ob honorem Duje Rendić-Miočević*. Zagreb: Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 237–262. Prevod za potrebe zbornika, uz odobrenje i sitnije intervencije autorke, uradila je Ivona Jovanović.

podatke u vezi s arhitektonsko-topografskim karakteristikama budvanskog naselja iz helenističkog i rimskog perioda, posebno nekropole i pokretnog arheološkog materijala, čime daje jednu sveobuhvatnu sliku o urbanizaciji, trgovini, ali i simbiozi između ilirskih zajednica i grčkog i rimskog sveta u antičkom periodu na istočnoj obali Jadrana.

Poslednji tekst *Zbornika* je prilog Lucije Đurašković (JU Muzeji i galerije Budve). U pitanju je prikaz knjige Čedomira Markovića pod naslovom *Antička Budva: nekropole: istraživanja 1980–1981*. (Podgorica: Matica crnogorska, Ogranak Budva, 2012), koji je autorka ranije objavila i za aktuelnu potrebu preradila i dopunila.⁹ U radu se iznose detaljni osvrti na poglavlja navedene knjige i ističe njena vrednost za buduća arheološka i istoriografska proučavanja Budve u antičkom periodu, ali i celokupnu kulturnu javnost.

Na kraju knjige nalaze se „Prilozi“ u vidu vizuelnih sadržaja sa Simpozijuma (logotip – rad Jova Đurovića, program, plakat i pozivnica skupa, kao i fotografije sa otvaranja koje uradio Miroslav Grubić).

Zbornik su recenzirali istaknuti istraživači prošlosti istočnog Jadrana – Branko Kirigin (Split) i Miroslav Luketić (Budva), učesnik simpozijuma „Antička Budva“ i do sredine ove godine, kada je preminuo, gotovo jedini živi svedok otkrića budvanskih nekropola 1938. godine. Izvodi iz recenzija priloženi su na zadnjoj korici izdanja, kako bi se čitaoci bliže upoznali s njihovom sadržinom.

Posmatrajući u celini raznovrsnost i kvalitet priloga koji se nalaze u zborniku radova *Antička Budva*, jasno je da je u njegovom stvaranju učestvovalo više različitih generacija arheologa i istraživača prošlosti s različitim teoretskim utemeljenjima s obzirom na to da autori dolaze iz nekoliko disciplina (dominiraju arheolozi, ali tu su i istoričari, istoričari umetnosti, etnolozi, konzervatori-restauratori). Različiti pristupi, stilovi

⁹ Đurašković, L. 2013. „Monografija koja ne zastarijeva: Čedomir Marković: ’Antička Budva – nekropole, istraživanja 1980–1981’“. *Godišnjak Matice crnogorske* 2008/2013 6: 520–524.

i izbor tema na kojima su radovi u *Zborniku* zasnovani ne treba da budu prepreka za zainteresovane i stručne čitaoce, već podsticaj da na jedan širok i inovativan način analiziraju kompleksne procese i pojave na prostoru Crnogorskog primorja tokom antičkog perioda. Imajući u vidu sve prethodno izneseno u ovom prikazu možemo podvući da zbornik radova *Antička Budva* predstavlja veliki doprinos struci koji sabira sva relevantna i aktuelna pitanja u vezi sa antičkom budvanskom prošlošću koja imaju svoj potencijal i perspektive u budućnosti. Takođe, može se zaključiti da će navedeni podaci iz *Zbornika* predstavljati neizostavan deo u svakom podrobnom razmatranju istaknutih istraživačkih problema, ali i pouzdan oslonac za upotpunjavanje istoriografskih nepoznanica u navedenom geografskom kontekstu.